

Uchwała Nr VI \ 92 \ 2019
Rady Miejskiej w Szczepieszynie
z dnia 29 maja 2019r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
na lata 2019-2022

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2019r. poz. 506) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2018r. poz. 2067) po uzyskaniu opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Zamościu Rada Miejska w Szczepieszynie uchwala co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szczepieszyn na lata 2019 – 2022 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Szczepieszyna.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Miejskiej

Zbigniew Ziomańczuk

Załącznik do Uchwały
Nr VI/ 92/ 2019
Rady Miejskiej
w Szczepieszynie
z dnia 29 maja 2019r.

**Gminny Program
Opieki nad Zabytkami
na lata 2019-2022**

Gminy Szczepieszyn

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp.....	3
2.	Podstawa prawna.....	4
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
	3.1. Definicje.....	9
	3.2. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	10
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	13
	4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	13
	4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	16
	4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego	20
	4.2.4. Koncepcja programowo-przestrzenna rozwoju turystyki i rekreacji w województwie lubelskim..	20
	4.2.5. Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność na lata 2016 – 2023 Stowarzyszenia „Nasze Roztocze” Lokalna Grupa Działania.....	22
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	23
	5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	23
6.	Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	29
	6.1. Zarys historii obszaru gminy.....	29
	6.2. Rys historyczny.....	30
	6.3. Krajobraz kulturowy i strefa środowiskowa.....	32
	6.4. Zabytki nieruchome w gminie Szczepieszyn.....	42
	6.4.1. Obiekty wpisane do Ewidencji Zabytków Gminy Szczepieszyn.....	42
	6.4.2. Stanowiska archeologiczne.....	49
	6.4.3. Dziedzictwo niematerialne.....	52
7.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy. Analiza szans i zagrożeń	53
8.	Założenia programowe.....	55
9.	Instrumentarium realizacji programu.....	57
10.	Zasady oceny realizacji programu.....	59
11.	Źródła finansowania programu.....	59
12.	Planowane zabiegi związane z ochroną zabytków, w Gminie Szczepieszyn.....	60

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to istotny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno- gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy inicjowania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i promowania dziedzictwa kulturowego.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. W działaniach samorządów lokalnych, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Ażeby system ochrony był sprawny i skuteczny opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli bądź użytkowników zabytków i mieszkańców miasta i gminy.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. 2018r. poz. 2067) nakłada na gminy i miasta obowiązek sporządzenia programu.

Przyjęty przez Radę Miejską w formie uchwały, Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. „małą ojczyzną”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szczepleszyn jest opracowywany na 4 lata (2019 – 2022). Jest to dokument uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust.3 i 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067). Burmistrz sporządza gminny program opieki nad zabytkami, który:

1. Powinien być opracowywany na okres 4 lat;
2. Rada Miejska uchwała program po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym
4. Z realizacji programu Burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest w szczególności:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki stanowią nieodłączny element dziedzictwa narodowego i jest to konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają art. 5 i 6 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 z późn. zm.):

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska , kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz udziela

pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018r. poz. 2067), która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962r. i powiązała to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w historii i kulturze całej Europy. Wyznacza ona zakres prac i badań oraz zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach. W art. 4 i 5 określa podstawowe zadania organów administracji publicznej oraz właścicieli lub posiadaczy zabytków. Sprowadzają się one do ochrony zabytków oraz opieki nad nimi.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Formami ochrony zabytków, określonymi w art. 7 ustawy są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Jako organy ochrony zabytków ustawa wskazuje ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz wojewodę, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Na podstawie art. 72 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków, jednostka samorządu terytorialnego jest zobligowana do opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach stanowiącym jej własność.

Jednocześnie, podobnie jak osoba fizyczna czy inny właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru zabytków może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacji takich, zgodnie z ustawą, udziela minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” oraz wojewódzki konserwator zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Również Rada Powiatu oraz Rada Gminy mogą udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zasady udzielania dotacji określa się w stosownej uchwale.

Art. 87 ustawy o zabytkach, nakłada na organ samorządu terytorialnego obowiązek opracowania programu ochrony i opieki nad zabytkami. Podstawę do jego stworzenia stanowi gminna ewidencja zabytków, a zapisy programu uwzględnia się w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, a także decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, ustaleniu lokalizacji linii kolejowej czy zezwoleniu na realizację lotniska użytku publicznego.

Wykonanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów, o których mowa w art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 994) „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Realizując zadania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami należy również brać pod uwagę zapisy innych:

aktów prawnych, w tym w szczególności:

1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 t.j.),
2. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r. poz. 121 t.j.),
3. ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 2196),
4. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz. U. z 2017 r. poz. 1332),
5. ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799 t.j.),
6. ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018r. poz. 142 t.j.),
7. ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 862 t.j.),

8. ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz.450 t.j.),
9. ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r. poz.720 t.j.),
10. ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574 t.j.),
11. ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2018 r. poz. 217 t.j.).

aktów wykonawczych do ustaw, w tym w szczególności:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1265),
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz.1674),
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153),
4. Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661),
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650),

oraz aktów prawa międzynarodowego, a w szczególności:

1. Europejskiej Konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzonej w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
2. Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjętej w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. 2011 nr 172 poz. 1018),
3. Europejskiej Konwencji Kulturalnej przyjętej w Paryżu 19 grudnia 1954 r. (Dz. U. z 1990 r. Nr 8, poz.44),
4. Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisanej w Hadze 14 maja 1954 r.
5. Międzynarodowej Karty Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, (Karta Wenecka) przyjętej w Wenecji w dniach 25 – 31 maja 1964r.

6. Międzynarodowej Karty Ogrodów IFLA-ICOMOS (Karta Florencka) przyjętej dnia 15 grudnia 1981r. we Florencji,
7. Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, sporządzonej we Florencji 20 października 2000r. (Dz. U. z 2006r. Nr 14, poz. 98).

3.1 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt.1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt.1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) adaptacja - działania mające na celu przystosowanie budowli do spełniania innych niż dotąd funkcji użytkowych;
- 6) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 7) rekonstrukcja - działanie mające na celu odtworzenie zniszczonego zabytku na podstawie materiałów archiwalnych;
- 8) modernizacja - zespół działań mających na celu unowocześnienie danego obiektu, usług;
- 9) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 10) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 11) rewitalizacja - działania mające na celu ożywienie zdegradowanych części miast poprzez znalezienie dla nich nowych zastosowań i tym samym doprowadzenie do zmienienia funkcji tych obszarów;

- 12)rewaloryzacja - działania konserwatorskie mające na celu przywrócenie cech użytkowych i wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego zabytków architektury jak i układów urbanistycznych;
- 13)renowacja - ogół działań mających na celu odświeżenie, odnowienie danego elementu;
- 14)roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 15)badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 16)badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 17)badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 18)historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 19)historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 20)krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 21)konserwacja - działanie mające na celu zapewnienie danemu zabytkowi możliwość jak najdłuższego istnienia w niezmiennym stanie;
- 22)otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.2 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z

2018 r. poz. 2067) objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 ustawy określa w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 6 ustawy klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku;

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- d) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- e) cmentarzami,
- f) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2018 r. poz. 574 t.j.),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków.

Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza się możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub

z urzędu na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Lista Skarbów Dziedzictwa – prowadzi ją minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust.1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony Światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy – jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Rządowymi dokumentami tworzącymi ramę do mecenatu oraz nowoczesnej polityki względem materialnej poprawy stanu zabytków są:

- **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 oraz jej uzupełnienie z perspektywą do 2020 roku**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004r. Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. Metodologia dokumentów strategicznych wchodzących

w skład Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 – 2013 zobowiązuje Ministra Kultury do wydłużenia horyzontu czasowego Strategii Rozwoju Kultury do 2020 roku. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, bazując na przyjętej przez Radę Ministrów 21 września Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 , rozszerza zakres do roku 2020.

Przyjęte dokumenty wyznaczają cel strategiczny oraz cele cząstkowe dla strategii rozwoju kultury w regionach. Celem strategicznym jest zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach . Natomiast cele cząstkowe stanowią między innymi:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
- wzrost udziału kultury w PKB,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego zabytków,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- wzrost uczestnictwa w kulturze,
- rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych,
- efektywna promocja twórczości,
- promocja polskiej kultury zagranicą,
- ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej w systemie upowszechniania kultury, rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Strategia w perspektywie lat 2004 – 2020 wyznaczyła następujące obszary strategiczne, z których jedne wprost a inne pośrednio mogą odnosić się do zachowania dziedzictwa na poziomie samorządowym:

- 1) promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- 2) ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- 3) wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,

Beneficjentami programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania programu będą realizowane poprzez:

Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
- ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
- rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
- rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;

- rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
- prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
- konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
- dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
- zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;
- ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
- zakupu starodruków i archiwaliów;
- konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
- wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
- dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017

Celem głównym krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Jest on wdrażany przez trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce, tj. uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych, usunięciu „martwych wpisów”, opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych w tym zabytków archeologicznych,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, tj. podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji tj. zwiększenie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 r.

Uchwałą Nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014r. Rada Ministrów określiła koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku, która będzie realizowana poprzez realizację celów szczegółowych:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności,
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów,
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej,
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski,
- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa,
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego .

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Szchebrzeszyn wykazuje zgodność z programami o charakterze wojewódzkim a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

Uchwałą Nr IX/129/2015 z dnia 26 czerwca 2015r. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2015 – 2018.

Głównym strategicznym celem programu jest:

1. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego Województwa Lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Drugi cel strategiczny określono jako

2. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Cele te podzielono następnie na cele strategiczne, priorytety a następnie na działania.

Pierwszy Cel strategiczny wymienia :

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi:

Działanie 1. Działania na rzecz podnoszenia świadomości społeczeństwa na temat wartości opisywanych pod pojęciem krajobrazu kulturowego i jego wpływu na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu.;

Działanie 2. Działania na rzecz powstrzymania na obszarach województwa lubelskiego degradacji krajobrazu kulturowego, jego zachowania oraz wyeksponowania jego wartości estetyczno-widokowych w szczególności poprzez wprowadzenie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego;

Działanie 3 Monitoring i aktualizacja uregulowań w zakresie ochrony zabytków opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych jednostek samorządu terytorialnego;

Działanie 4 Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami.

Działanie 5 Aktualizowanie prac nad gminnymi ewidencjami zabytków

Działanie 6. Stała ochrona wartości układów przestrzennych (urbanistycznych i ruralistycznych na obszarze województwa lubelskiego);

Działanie 7 Działania zmierzające do polepszenia stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, z uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych i powojkowych oraz obiektów archeologicznych;;

Działanie 8 Upowszechnienie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez jednostki;

Działanie 9 Intensyfikacja kompleksowych działań w zakresie ochrony zabytków opieki na zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie 10 Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowania wzorca opieki nad zabytkami;

Działanie 11 Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.

Działanie 12. Podnoszenie poziomu świadomości wartości krajobrazu kulturowego, jako elementu niezbędnego do rozwoju ekonomicznego;

Działanie 13. Tworzenie mechanizmów włączających dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy.

Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego :

Działanie 1. Pogłębianie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentyczności regionalnych wartości kulturowych; w tym przyjęcie i upowszechnienie wyróżnika autentyczności regionów Lubelszczyzny;

Działanie 2 Wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania własnej tożsamości i znaczenia opieki nad tym dziedzictwem;

Działanie 3 Wspieranie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

Działanie 4 Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne oraz włączenia jego ochrony do różnych programów edukacyjnych;

Działanie 5 Tworzenie możliwości przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu;

Działanie 6 Staranie o umieszczenie wybranych zabytków europejskich i światowej liście dziedzictwa kulturowego;

Działanie 7. Inspirowanie organizacji imprez kultywujących regionalne dziedzictwo kultury niematerialnej.

Działanie 8. Stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów jako drogi przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i wzrostowi gospodarczemu;

Działanie 9. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych na terenach wiejskich nie objętych do tej pory takimi programami;

Działanie 10. Aktywny marketing niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa;

Działanie 11. Propagowanie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu, który służy wzmocnieniu poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Natomiast drugi cel strategiczny to:

Cel Operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego :

- Priorytet 1. Pogłębianie wiedzy społeczeństwa o dziedzictwie kulturowym w celu podniesienia świadomości, wrażliwości i aktywności w tym zakresie :

- Wspieranie programów badawczych dotyczących dziedzictwa, zapewniających archiwizację i udostępnienie ich efektów;
- Pogłębianie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej;
- Popularyzacji akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości mieszkańców Lubelszczyzny;
- Wspieranie działań edukacyjnych o charakterze regionalnym związanym z ubieganiem się Lublina o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016;
- Edukacja użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie zasad konserwatorskich (profilaktyki, etyki, i zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed kradzieżą, pożarami, powodzią itp.);
- Wspieranie organizowania praktyk studenckich i staży, mających na celu dokumentowanie zasobu dziedzictwa kulturowego województwa;
- Edukacja na rzecz dialogu międzykulturowego w oparciu o dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny:

- Promowanie zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego na rzecz wzmocnienia rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa.
- Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego;
- Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu;
- Promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych;
- Wzmacnianie współpracy transgranicznej województwa lubelskiego z partnerami białoruskimi i ukraińskimi w zakresie wspólnej promocji;
- Promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji gospodarczo-ekonomicznych;
- Promocja wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno-ekonomicznego;
- Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych *miejsc dla aktywności filmowej*.

4.2.2. Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 z perspektywą do 2030 r.

Obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Nr XXXVI/530/05 przez Sejmik Województwa Lubelskiego dnia 4 listopada 2005 r.

Strategia ta wymienia szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe jako jeden z ważniejszych potencjałów rozwojowych województwa lubelskiego obok środowiska naturalnego. Dynamiczny rozwój turystyki może być rozwijany poprzez promocję charakterystycznej różnorodności środowiska kulturowego i naturalnego Lubelszczyzny. Działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w sposób bezpośredni zaprogramowano w Osi Priorytetowej „VII Kultura, Turystyka i Współpraca Międzyregionalna”. Celem tego priorytetu jest zwiększenie udziału sektorów kultury i turystyki w gospodarce województwa lubelskiego oraz wzmocnienie powiązań międzynarodowych regionu. W celu osiągnięcia założonych celów przyjęto następujące kierunki działań :

- Zwiększenie dostępności do dóbr kultury i infrastruktury turystycznej;
- Wypromowanie wizerunku Lubelszczyzny jako regionu o dużej atrakcyjności kulturalnej i turystycznej;
- Stworzenie efektywnych powiązań partnerskich w ramach współpracy międzyregionalnej,
- Przewiduje się również następujące formy wsparcia :
  - wsparcie projektów poprawiających dostępność do obiektów i dóbr kultury oraz miejsc atrakcyjnych turystycznie, a także służących rozwojowi aktywnych form turystyki;
  - dotacje na przystosowanie zabytków do potrzeb turystyki i kultury oraz rozwijanie i wspieranie infrastruktury kultury o znaczeniu lokalnym, regionalnym oraz ponadregionalnym,
  - wsparcie finansowe projektów polegających na łączeniu funkcji turystycznych z rekreacyjnymi, edukacyjnymi, ekologicznymi i kulturalnymi;
  - finansowanie tworzenia i rozwijania kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej i kulturalnej;
  - wsparcie tworzenia efektywnych powiązań międzyregionalnych w układzie bilateralnym i sieciowym w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego

Dokument – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego został przyjęty Uchwałą Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego 30 października 2015r. i obecnie obowiązującym dokumentem o charakterze długoterminowym i określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa.

Środowisko kulturowe wskazano jako jeden z uwarunkowań wewnętrznych rozwoju zagospodarowania województwa lubelskiego. Na ten potencjał kulturowy składają się : zabytkowe zasoby urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego oraz stanowiska archeologiczne.

Wyzwaniem rozwojowym województwa lubelskiego jest poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dzięki odpowiedniej ochronie i promocji wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność województwa lubelskiego. W założeniu jest, że zarządzanie krajobrazem oparte będzie o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich i estetycznych.

Zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia to wiodący cel. W sferze zagospodarowania przestrzennego środowiska kulturowego ,jako cel główny wyznaczono wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi. Dla powyższego celu określono cele szczegółowe :

- identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego,
- zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych,
- rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

W zakresie środowiska kulturowego Plan określa kierunki i działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.

1. Kierunek : Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym

Działania:

- 1) Wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowanych przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego),
- 2) Włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w systemie ochrony światowego i krajowego dziedzictwa.

2.Kierunek : Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi.

Działania:

- 1)Rewaloryzacja oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych,
- 2)Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych,
- 3)Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej w tym, wydarzeń i walk historycznych,
- 4)Uczytelnienie relikwów zabytków archeologicznych.

3.Kierunek : Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego.

Działania:

- 1)Wspieranie tworzenia parków kulturowych,
- 2)Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej,
- 3)Ochrona panoram w celu zachowania historycznych obiektów i zespołów urbanistycznych,
- 4)Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych,
- 5)Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym,

6) Tworzenie szlaków turystycznych.

4. Kierunek: Ochrona dóbr kultury współczesnej.

Działania:

4.1. Ochrona przed deformacją układów urbanistycznych,

4.2. Ochrona przed zmianą formy i kompozycji architektonicznej obiektów,

4.3. Ochrona i rewitalizacja przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym.

4.2.4 Koncepcja programowo-przestrzenna rozwoju turystyki i rekreacji w województwie lubelskim

Powyższy dokument został przyjęty Uchwałą Nr CLXVIII/1984/08 przez Zarząd Województwa Lubelskiego dnia 7 października 2008r. i powstał na potrzeby opracowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Określa on możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarki turystycznej poprzez promowanie różnorodnych form turystyki i rekreacji, racjonalne wykorzystanie bazy turystycznej, zasobów ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, czy materialnych. W dokumencie określone są cele główne, kierunki rozwoju sektora turystyki oraz strategiczne działania. Za atrakcje turystyczne uznano np.: występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów, walory przyrodnicze i krajobrazowe, walory kulturowe, sposoby udostępnienia walorów turystycznych obszarów.

„Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu” – to nadrzędny cel Koncepcji.

Rozwój turystyki jest głównym kierunkiem. Ma być realizowany jako turystyka krajoznawczo - indywidualna i zorganizowana, wykorzystująca dziedzictwo kulturowe oparte o ekspozycję zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu, turystyka promocyjna związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem.

4.2.5 Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023 Stowarzyszenia „Nasze Roztocze” Lokalna Grupa Działania

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Nasze Roztocze” zajmuje 837 km² powierzchni. W skład LGD wchodzi 6 przylegających do siebie gmin województwa lubelskiego: 5 z powiatu zamojskiego i 1 z powiatu biłgorajskiego, które tworzą zwarte i spójne przestrzennie terytorium. LGD tworzą 4 gminy miejsko-wiejskie: Józefów, Krasnobród, Szczebrzeszyn (dołączył w 2015 roku), Zwierzyniec i 2 gminy wiejskie: Adamów i Zamość.

W dokumencie opisano uwarunkowania historyczne i dziedzictwo kulturowe obszaru LGD wymieniając obiekty zabytkowe w gminie Szczebrzeszyn m.in.:

- Układ urbanistyczny miasta w granicach dawnych obwarowań,
- Zabytki świadczące o wielokulturowości tego obszaru: dawna cerkiew i bożnica,

- Kościół katolicki i dawny zespół klasztorny

Bogactwo przyrodnicze i kulturowe na obszarze „Naszego Roztocza” sprawia, że jest to teren niezwykle atrakcyjny pod względem turystycznym, jak i dla pasjonatów historii i zabytków.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego (Art. 18). Niezależnie bowiem od ochrony wynikającej z wpisu do rejestru zabytków to Rada Gminy decyduje poprzez zapisy w wymienionych dokumentach o sposobach opieki nad swym dziedzictwem, mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Szczepieszyn wykazuje zgodność z celami zawartymi w następującym gminnym dokumencie strategicznym:

- **Strategia rozwoju gminy Szczepieszyn na lata 2016- 2022**

Strategia Rozwoju Gminy Szczepieszyn na lata 2016 – 2022 została przyjęta uchwałą Nr XIII/83/2015 Rady Miejskiej w Szczepieszynie z dnia 27 listopada 2015r.

Tematyce dziedzictwa został poświęcony rozdział 5.1.4. Walory przyrodnicze i kulturowe w którym stwierdzono, że na terenie gminy znajduje się część obszaru otuliny Roztoczańskiego Parku Narodowego oraz Szczepieszynski Park Krajobrazowy .

Obszar gminy jest dość zróżnicowany hipsometrycznie – od 202 m n.p.m. w dolinie Wieprza na północy gminy w Bodaczowie (Padół Zamojski) do 334 m n.p.m. na Roztoczu Zachodnim w zachodniej części gminy w ? Kol. Kawęczyn, co oznacza, że maksymalna deniwelacja terenu wynosi 132 m. Roztoczański Park Narodowy otacza tzw. „otulina”. Część terenu „otuliny” położona jest w gminie Szczepieszyn i pełni rolę ochronną przed niekorzystnymi czynnikami zewnętrznymi oraz funkcję „przedsionka” Parku.

Lasy otuliny są wartościowe ze względu na zachowanie półnaturalnego charakteru i występujących tam urozmaiconych zespołów leśnych. Terenem cennym pod względem walorów przyrodniczych jest „Szczepieszynski Park Krajobrazowy”. Objął swym zasięgiem obszar 20 209 ha, z czego 4 310ha tj. ok. 35% obszaru gminy Szczepieszyn. Jest to obszar, który charakteryzuje się niezwykle piękną rzeźbą wąwozów lessowych, w których występują strome zbocza dochodzące często do kilkunastu metrów wysokości, a dna od kilkudziesięciu centymetrów do 20 m szerokości. Strome ściany wąwozów porastają drzewa liściaste, nadające im szczególny urok. Najbardziej cennym obszarem pod względem botanicznym jest las „Cetnar” k/ Kawęczynka. Jest to jeden z większych zwartych kompleksów leśnych na obrzeżach Parku. Rośnie tu buczyna karpacka, jodła, grab, osika, klony.

W Strategii wymienione są główne zabytki miasta Szczepieszyn:

- Zespół kościoła par. pw. Św. Mikołaja przy ul. Kościelnej (poprzednia nazwa ul. Wyzwolenia),
- Kościół pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej przy ul. Dr Zygmunta Klukowskiego ,
- Cerkiew przy ul. Sądowej,
- Układ urbanistyczny miasta,
- Cmentarz grzebalny z kaplicą, drzewostanem i nagrobkami,
- Zespół klasztorny Franciszkanów.
- Cmentarz żydowski z drzewostanem i nagrobkami przy ul. Cmentarnej,
- Zespół szkolny przy ul. Zamojskiej ,
- Zespół domu dyrektora cukrowni Klemensów przy ul. Słodkiej ,
- Zabytkowe kamienice wokół rynku w Szczepieszynie,
- Młyn ordynacki Zamoyskich przy ul. Dr Zygmunta Klukowskiego,
- Synagoga z przełomu XVII w. przy ul. Sądowej

Do walorów kulturowych zaliczają się także następujące obiekty:

- Ruiny zamku z XVI w.,

Ruiny zamku w XVI wieku.

- Źródło: <http://www.zamki.pl/?idzamku=szczepieszyn>

Na terenie gminy Szczepieszyn w Strategii wymieniono:

- Zespół kościoła par. pw. Św. Stanisława w Wielączy,
- Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Wielączy – Kolonii.

Strategia określa priorytetowe obszary rozwoju (cele strategiczne) oraz cele operacyjne gminy Szczepieszyn. Cele strategiczne są tożsame z priorytetowymi obszarami rozwoju. W ich ramach podejmowane będą zróżnicowane działania powodujące długookresowy rozwój gminy. Cele te wynikają bezpośrednio z przyjętej wizji rozwoju i stanowią najważniejsze wyzwania przed którymi stoi gmina i jej mieszkańcy. W pierwszej kolejności są związane z dalszym podnoszeniem atrakcyjności turystycznej

Opracowanie strategii rozwoju jest podstawowym zadaniem, które stoi przed samorządem gminy. Waga tego dokumentu wynika ze znaczenia celów, którym strategia służy. Są nimi:

- planowanie własnych działań;
- pozyskiwanie wsparcia ze strony rządu i środków z Unii Europejskiej
- organizowanie wspólnego wysiłku wszystkich instytucji i społeczności lokalnej, zaangażowanych w rozwój gminy.

Cele i priorytety Strategii Rozwoju Gminy Szczepieszyn wpisują się w szeroki kontekst dokumentów strategicznych, wdrażanych zarówno na poziomie Unii Europejskiej jak i kraju oraz regionu. Na poziomie unijnym strategia nawiązuje do Europy 2020 – Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu.

Na poziomie krajowym dokument strategii jest natomiast w pełni skorelowany z obszarami strategicznymi Strategii Rozwoju Kraju 2020, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego

2010-2020 oraz treścią innych dokumentów strategicznych przyjętych przez Radę Ministrów. Głównym dokumentem, do którego strategia odnosi się na poziomie regionalnym jest natomiast Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do roku 2030). Strategia wpisuje się w realizację większości celów strategicznych SRWL. Strategia rozwoju gminy Szczepieszyn przyczynia się również do realizacji Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do roku 2020. Dotyczy to w szczególności priorytetu 1 oraz priorytetu 3 tego dokumentu. Dokument jest spójny z treścią Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZWP) oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Szczepieszyn, a także celami Strategii Rozwoju Powiatu

Zamojskiego na lata 2007-2020.

Celami jakie wspomniane są w strategii rozwoju są między innymi wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, wzbogacenie i zróżnicowanie oferty działań kulturalno- sportowo-rozrywkowych, a także wspieranie i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez rewitalizację obiektów gminnych celem stworzenia przestrzeni publicznych służących mieszkańcom.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szczeczeszyn.**

Studium przyjmuje podstawowe cele zagospodarowania przestrzennego wynikające ze stanu obecnego oraz z uwarunkowań rozwoju gminy. W pkt 4 Studium określono kierunki i zasady ochrony dóbr kultury

Ukierunkowane na ochronę i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz harmonizowanie zagospodarowania przestrzennego z walorami krajobrazu kulturowego przyjęto następujące zasady działania;

- Ochrona oraz poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego istniejących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z eksponowaniem ich w krajobrazie i odpowiednim zagospodarowaniem terenów otaczających,
- Postulowanie o utworzenie parku kulturowego obejmującego w granicach gminy Szczeczeszyn (zespół Cukrowni Klemensów i folwark Bodaczów),
- Ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej w m. Szperówka,
- Sprawowanie nadzoru archeologicznego na terenie występowania ewidencjonowanych stanowisk archeologicznych w przypadku prowadzenia robót ziemnych,
- Zachowanie istniejących zespołów zieleni parkowej,
- Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego poprzez:
  - ograniczenia rozpraszania zabudowy – rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek,
  - otaczanie wysoką zielenią wiejskiej zabudowy oraz obiektów dysharmonijnych,
  - nawiązanie współczesnej architektury do form budownictwa tradycyjnego,
- Utrzymanie w miarę możliwości pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zespół szkół itp.),
- Udostępnienie obiektów i zespołów zabytkowych dla realizacji usług turystyki lub innych nieuciążliwych działalności,
- Na terenie dawnych wałów obronnych likwidacji obiektów w złym stanie technicznym, głównie gospodarczych oraz podkreślenie go w panoramie miasta poprzez wprowadzenie zieleni wysokiej,
- Zachowanie nieczynnych cmentarzy z utrzymaniem nagrobków i drzewostanu oraz wzmocnienie skarpy cmentarza żydowskiego,
- Zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazowej oraz ekspozycji panoramy miasta poprzez ograniczenie wysokości nowopowstałych obiektów
- Konduita istniejących osi widokowych na obiekty zabytkowe,
- Ograniczenie ruchu pojazdów w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego Szczeczeszyna poprzez eliminację ruchu tranzytowego przede wszystkim towarowego

Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną to, m.in.: kościoły w Szczeczeszynie i zespół kościelny z cmentarzem i dzwonnica w Wielączy, kapliczki, figury znajdujące się na terenie

gminy, obiekty zabytkowe znajdujące się w rejestrze zabytków prowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków. Uszczegółowienie Studium stanowią Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego uchwalone przez Radę Miejską w Szczepieszynie. Dokumenty te ustalają ochronę konserwatorską dla obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze ich opracowania. Dla ich właścicieli oznacza to ograniczenia dotyczące realizacji niektórych prac budowlanych przy tych zabytkach, a także konieczność ubiegania się o opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie prowadzonych przy nich remontów.

Obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków i obszary ich ochrony powinny być ujęte w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obiekty te są objęte ochroną konserwatorską w zakresie walorów zewnętrznych, kompozycji przestrzennej, o wartościach zalecanych do utrzymania w krajobrazie kulturowym. Wszelkie zmiany zagospodarowania terenu oraz prace prowadzone przy obiekcie, a także rozbórka zabytku, wymagają uzgodnień konserwatorskich z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie-Delegatura w Zamościu.

Obszary archeologiczne stanowią duże nasycenie stanowisk archeologicznych określone przez służby archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W obrębie tych obszarów prace budowlane kubaturowe, liniowe, ziemne, przekształceń terenowych powinny być zgłaszane do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie-Delegatura w Zamościu. Zgłoszenia takie na etapie decyzji lokalizacyjnych pozwalają zachować warunki i wytyczne konserwatorskie dla projektowanych inwestycji.

W przypadku prowadzenia sieci liniowych infrastruktury technicznej i prac ziemnych w tym zakresie niezbędne jest uwzględnienie nadzoru archeologicznego.

Wskazane jest ustanowienie lokalnych wytycznych dotyczących zagospodarowania i form architektonicznych nowej zabudowy, w celu zachowania i podkreślenia tożsamości kulturowej obszaru i ochrony krajobrazu kulturowego wsi, często charakteryzującego się specyficznym stylem budownictwa ludowego. Wytyczne te powinny być wprowadzone do ustaleń planów miejscowych. W ustaleniach tych należy ujmować przede wszystkim ogólne zasady kształtowania nowej zabudowy w harmonii z tradycyjną zabudową oraz tradycyjnym krajobrazem kulturowym.

• **Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Szczepieszyn**

W oparciu o Uchwałę Rady Miejskiej nr XXIX/176/09 z dnia 28 stycznia 2009r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmian „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Szczepieszyn” uchwalonego Uchwałą Nr IX/42/99 Rady Miejskiej Szczepieszyna z dnia 26 marca 1999r. wprowadzono zmiany w części III „Kierunki i Zasady Zagospodarowania Przestrzennego” zwanym „Studium” uwzględniając pkt.4 Kierunki i zasady ochrony dóbr kultury.

Cele kulturowe, ukierunkowane na ochronę i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz harmonizowanie zagospodarowania przestrzennego z walorami krajobrazu kulturowego obejmują następujące zasady działania:

- Ochrona oraz poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego istniejących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z eksponowaniem ich w krajobrazie i odpowiednim zagospodarowaniem terenów otaczających,
- Postulowanie o utworzenie kulturowego obejmującego w granicach gminy Szczepieszyn zespół b. Cukrowni Klemensów i folwark Bodaczów,
- Ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej w m. Szperówka,
- Sprawowanie nadzoru archeologicznego na terenie występowania ewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. W przypadku prowadzenia robót ziemnych istnieje możliwość dokonania odkryć zabytków i obiektów archeologicznych – obowiązuje ochrona znalezisk ich zabezpieczenie i powiadomienie WKZ,
- Zachowanie istniejących zespołów zieleni parkowej,
- Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego poprzez :
  - ograniczenia rozpraszania zabudowy – rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek,
  - otaczanie wysoką zielenią wiejskiej zabudowy oraz obiektów dysharmonijnych,
  - nawiązanie współczesnej architektury do form budownictwa tradycyjnego.

Wysokość nowych obiektów mieszkalnych należy ograniczyć do 1 kondygnacji stropodachów,
- utrzymanie w miarę możliwości pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zespół szkół itp.),
- udostępnienie obiektów i zespołów zabytkowych dla realizacji usług turystyki lub innych nieuciążliwych,
- na terenie dawnych wałów obronnych likwidacji obiektów w złym stanie technicznym, głównie gospodarczych oraz podkreślenie go w panoramie miasta poprzez wprowadzenie zieleni wysokiej,
- zachowanie nieczynnych cmentarzy z utrzymaniem nagrobków i drzewostanu oraz wzmocnienie skarpy cmentarza żydowskiego,
- zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazowej oraz ekspozycji panoramy miasta poprzez ograniczenie wysokości nowo powstałych obiektów,
- na obszarze śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków w celu utrzymania historycznej siatki rozplanowania nie dopuszcza się żadnych zmian w geometrii i przebiegu ulic, ograniczenie ruchu pojazdów w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego Szczepieszyna poprzez eliminację ruchu tranzytowego przede wszystkim towarowego oraz wprowadzenie drogi krajowej nr 74 poza zabudowę śródmiejską,
- obowiązuje ochrona wszystkich figur, krzyży i kapliczek przydrożnych wraz z otaczającą zielenią.

Następnie 26 marca 2010 r. Rada Miejska w Szczepieszynie podejmuje Uchwałę Nr XLIII/243/10 w sprawie uchwalenia zmian w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Szczepieszyn uwzględniając wnioski instytucji i osób fizycznych, które wpłynęły w wyniku prowadzenia toku formalno-prawnego, gdzie w części 4. Kierunki i zasady ochrony dóbr kultury pojawiły się zapisy :

- „W przypadku prowadzenia robót ziemnych istnieje możliwość dokonania odkryć zabytków i obiektów archeologicznych – obowiązuje ochrona znalezisk, ich zabezpieczenie i powiadomienie WZK”,
- „Wysokość nowych obiektów mieszkalnych należy ograniczyć do 1 kondygnacji z możliwością wprowadzenia użytkowego poddasza. Zakaz stosowania stropodachów” ,
- „Na obszarze śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków w celu utrzymania historycznej siatki rozplanowania nie dopuszcza się żadnych zmian w geometrii i przebiegu ulic”, a po słowie towarowego „oraz wyprowadzenie drogi krajowej nr 74 poza zabudowę śródmiejską” oraz dopisuje się punkt „obowiązuje ochrona wszystkich figur, krzyży i kapliczek przydrożnych wraz z otaczającą zielenią”.

6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 Zarys historii obszaru Gminy

Gmina Szczepieszyn leży w południowo - wschodniej części województwa lubelskiego w powiecie zamojskim. Jest gminą miejsko-wiejską i leży w odległości ok. 20 km od miasta Zamość. Zgodnie z systemem kodowania statystycznych jednostek terytorialnych w Unii Europejskiej NUTS, Szczepieszyn znajduje się w obrębie podregionu chełmsko-zamojskiego PL312. Powierzchnia gminy wynosi 124km² (12 350ha)

Położenie Gminy Szczepieszyn w powiecie zamojskim i województwie lubelskim

Gmina Szczepieszyn od północy graniczy z gminami wiejskimi: Sułów i Nielisz, a od południa z gminą miejsko-wiejską Zwierzyniec, natomiast od zachodu z gminą wiejską Radecznica, a od wschodu z gminą wiejską Zamość. Rolę ośrodka administracji publicznej w gminie pełni miasto Szczepieszyn.

Obszar gminy Szczepieszyn obejmuje :

- Miasto Szczepieszyn podzielone na :
  - 2 osiedla :Szczepieszyn i Klemensów,
  - 3 sołectwa : Przedmieście Błonie, Przedmieście Szperówka i Przedmieście Zamojskie
- Obszar wiejski gminy Szczepieszyn – 13 sołectw:
  - Bodaczów,
  - Brody Duże,
  - Brody Małe,
  - Lipowiec - Kolonia,
  - Kawęczyn,
  - Kawęczynek,
  - Kąty Pierwsze,
  - Kąty Drugie,
  - Niedzieliska - Kolonia,
  - Niedzieliska,
  - Wielącza - Kolonia,
  - Wielącza Poduchowna,
  - Wielącza Wieś

6.2 Rys historyczny

„W Szczepieszynie chrząszcz brzmi w trzcinie i Szczepieszyn z tego słynie” Te słowa wiersza Jana Brzechwy stały się powszechnie znanym w Polsce porzekadłem.

Rzeźba chrząszcza wykonana z okazji obchodów 650-lecia istnienia Szczepieszyna. Władze miasta zdecydowały, iż pomnikowy owad powstanie (nieodpłatnie) podczas pleneru rzeźbiarskiego, w którym będą uczestniczyli uczniowie Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych z Zamościa. Plener odbył się w miesiącu sierpniu 2002r. Pracami kierował mieszkający w Szczepieszynie artysta rzeźbiarz – Zygmunt Jarmuł. Chrząszcz wyrzeźbiony został z drewna, osadzony na cokole piaskowca, wg. projektu Pana Jarmuła. Pomnik o wysokości ok. 2m

usytuowano w Szczepieszynie ponad źródłami bijącymi u podnóża Góry Zamkowej, naprzeciwko kamiennego młyna i wkomponowano w pionową ścianę zbocza.

Szczepieszyn położony w południowo-wschodniej Lubelszczyźnie, w powiecie zamojskim, to jedno z najstarszych miast dawnej Ziemi Chełmskiej. Dzięki usytuowaniu przy szlaku handlowym biegnącym z Kijowa i Włodzimierza Wołyńskiego przez Hrubieszów do Zawichostu, Sandomierza i dalej do Krakowa oraz korzystnym warunkom obronnym Szczepieszyn stosunkowo szybko rósł w znaczenie. Już w końcu wieku XIV był ważnym grodem warownym, a w wieku XV stał się również centrum administracyjnym i siedzibą właścicieli powiatu szczepieszynskiego.

Pierwsza wzmianka o Szczepieszynie pochodzi z roku 1352. W tym właśnie roku Kazimierz Wielki walcząc z Litwinami rozłożył się tu obozem, a potem w jednym z dokumentów nazwał Szczepieszyn miastem. W okresie toczącej się wojny król Kazimierz zdołał pozyskać dla swojej polityki wielu Rusinów. Jednym z nich był Dymitr z Klecia – herbu Korczak, zwany później powszechnie Dymitrem z Goraja, który wkrótce został właścicielem Szczepieszyna. W nagrodę za wzięcie udziału w wyprawie odwetowej w 1372 r. przeciw nękającym Polskę Litwinom król ofiarował Dymitrowi posiadłości w dawnej Ziemi Chełmskiej w postaci dużego powiatu szczepieszynskiego, nad którym otrzymał władzę lenną.

Do jeszcze większego znaczenia dochodzi Szczepieszyn po śmierci Ludwika, kiedy to stronnictwu, do którego należał Dymitr, udaje się mimo licznych trudności, sprowadzić na tron Polski młodszą córkę Ludwika Węgierskiego Jadwigę. Wdzięczny za poparcie Jagiełło już jako król Polski w r. 1388 w Krakowie potwierdza nadanie Ludwika Węgierskiego na rzecz Dymitra, czyniąc Szczepieszyn wraz z całym powiatem wyłączną jego własnością i nadając mu jednocześnie nad całym powiatem władzę sędziowską.

W omawianym czasie Szczepieszyn wraz z przedmieściami dochodzi do największego rozwoju gospodarczego. Z tego okresu pochodzą większe domy i kościół pod wezwaniem św. Mikołaja. Zamek zaś otrzymuje nowe solidne mury. Po śmierci Dymitra ok. 1400 r. Szczepieszyn z okolicą stał się własnością bratanków Dymitra a zarządzał w nim najstarszy z braci Prokop. Nowy właściciel dbał o rozwój dziedzictwa zakładając wiele nowych wsi, np. pobliski Bodaczów powstał w 1410 r. Dekret sejmowy z 1555 r. oddaje Szczepieszyn w ręce potężnej rodziny magnatów wielkopolskich – hrabiów z Górki.

Czasy panowania Górków w Szczepieszynie to okres reformacji. Miasto staje się ważnym ośrodkiem reformacji i miejscem schronienia dla wielu prześladowanych propagatorów ruchu kalwińskiego.

W roku 1593 Szczepieszyn przechodzi na krótko w ręce Czarnkowskich, po czym jeszcze w tym samym roku staje się własnością Jana Zamojskiego. Zamojscy budujący nową wielką fortunę rodową ze stolicą w Zamościu. Szczepieszyn stopniowo schodzi do rzędu małych miasteczek, których rola gospodarcza i polityczna w kraju jest znikoma. W r. 1583 spłonął zamek szczepieszki. W 1672 r. Szczepieszyn gości hetmana Jana Sobieskiego, w obronie, którego zawiązuje się tzw. konfederacja szczepieszkińska z siedzibą w klasztorze franciszkanów, ściągająca liczne tłumy szlachty, nawet z odległych województw.

W XVII w. miasto było pustoszone przez Kozaków (1648), Szwedów (1656) oraz Turków i Tatarów (1672). Od pierwszego rozbioru Polski aż do 1807 r. Szczepieszyn pozostaje pod zaborem austriackim. Momentem zwrotnym w życiu miasta staje się dopiero rok 1811, kiedy to przeniesiono z Zamościa do Szczepieszyna szkoły, które działały tutaj aż do 1852 r. W wieku XIX miasto było ważnym ośrodkiem ruchu niepodległościowego. Podczas drugiej wojny światowej hitlerowcy popełnili w Szczepieszynie liczne zbrodnie, wymordowali ok. 4000 Żydów, wysiedlili ludność polską. Miasto zostało wyzwolone 25 lipca 1944 r.

6.3 Krajobraz kulturowy i strefa środowiskowa

Krajobraz kulturowy to, zgodnie z definicją ustawy „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”.

Zgodnie z kierunkami wykorzystania powierzchni na ogólną powierzchnię gminy – 12 350 ha składają się : użytki rolne stanowiące 71,50 % z dominującymi gruntami ornymi, lasy oraz grunty zadrzewione i zakrzewione - 23,00 %, grunty zabudowane i zurbanizowane – 5,10 %, oraz pozostałe tereny stanowiące 0,40%.

Lasy na terenie gminy są w dużym stopniu przekształcone działalnością człowieka i w większości stanowią własność prywatną (91,3%), jedynie 1,5 ha stanowią grunty leśne będące własnością gminy.

Gmina Szczepieszyn charakteryzuje się wysoką zawartością przestrzeni produkcyjnej rolniczej, co jest uwarunkowane dobrą jakością gleb występującą na tym terenie. Największy odsetek stanowią gleby brunatne wytworzone z lessów i utworów lessowatych (I,II,III klasy bonitacyjnej), które stanowią 57,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Są to gleby silnie urzeźbione i zagrożone silną erozją, przydatne do wszystkich kierunków upraw. Drugi kompleks glebowy, który stanowi znaczną część ogólnej powierzchni użytków rolnych na obszarze gminy – 35,4% stanowią rędziny kredowe zaliczane do IV klasy bonitacyjnej. Punktowo na obszarze gminy w południowej części występują gleby bielcowe wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych (V i VI klasy bonitacyjnej) i stanowią 6,9% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Natomiast na obszarach łąk i wzdłuż cieków wodnych występują gleby mułowo-bagiennie. Są to gleby hydromorficzne o znacznym uwilgotnieniu.

Gminę Szczepieszyn charakteryzuje ubóstwo wód powierzchniowych. Gęstość sieci rzecznej jest mała, a koncentracja zjawisk wodnych jest w stosunkowo nielicznych dolinach rzecznych. Główną rzeką na terenie gminy jest Wieprz, która jest prawym dopływem Wisły. Ponadto przez obszar gminy przepływa Świnka – prawy dopływ Wieprza.

Na terenie gminy Szczepieszyn znajduje się 3 095,90 ha obszarów prawnie chronionych, które stanowią ¼ powierzchni gminy. W obszarze gminy znajduje się otulina Roztoczańskiego Parku Narodowego i Szczepieszynski Park Krajobrazowy. Otulina stanowi strefę ochronną i jej walory przyrodnicze i krajobrazowe zbliżone są do warunków panujących w Parku Narodowym. Część Szczepieszynskiego Parku Krajobrazowego, który znajduje się na terenie gminy Szczepieszyn swój wyjątkowy charakter zawdzięcza licznym wzniesieniom, których grzbiety porozcinane są malowniczymi, lessowymi wąwozami o stromych zboczach. Ponadto w obrębie parku występują torfowiska. Na terenie gminy znajdują się również obszary Natury 2000- obszary ochrony siedlisk (Niedzieliska). Łącznie na terenie gminy znajduje się 4 398,64 ha obszarów prawnie chronionych. Największy odsetek tych obszarów znajduje się na terenie sołectw: Kawęczyn i Niedzieliska. Natomiast na terenie sołectw: Przedmieście zamojskie, Bodaczów, Kąty Pierwsze, Kąty Drugie, Niedzieliska Kolonia, Wielącza, Wielącza Kolonia, Wielącza Poduchowna, Osiedle Klemensów nie ma żadnych obszarów prawnie chronionych.

We wsiach przeważa zabudowa jednorodzinna i zagrodowa spełniająca funkcje mieszkalne, gospodarcze – należąca do prywatnych właścicieli.

W mieście Szczepieszyn występuje zabudowa jednorodzinna i wielorodzinna - bloki mieszkalne.

Ważnym elementem kulturowego krajobrazu gminy są zabytki, które upiększają miasto i mówią o jego wyjątkowej historii. Szczepieszyn w swojej historii stworzył wielonarodową społeczność. Położony na pograniczu Rusi i Polski stał się klejnotem wielokulturowości. Ślady tej wspólnej, wielowiekowej przeszłości widać jeszcze do dzisiaj. Nad miastem góruje wieża kościoła pw. Św. Mikołaja.

Kościół św. Mikołaja – jest to najstarsza świątynia katolicka w Szczepieszynie. Ufundował ją w 1394 r. Dymitr z Goraja, od 1377 r. właściciel Szczepieszyna. Parafia w Szczepieszynie była bardzo rozległa i obejmowała znaczną część ówczesnego powiatu szczepieszynskiego, wywierając znaczny wpływ na życie religijne całego kraju. W 1583 r. w czasie pożaru zamku i miasta zniszczony zostaje także i kościół. Pierwszy dziekan i zarazem proboszcz szczepieszynski, ksiądz Mikołaj Kiślicki – prałat lwowski i oficjał chełmski w miejscu zniszczonego kościoła drewnianego, własnym nakładem w latach 1610 – 1620 wystawił kościół murowany, który w 1620 r. przez Jerzego Zamojskiego, biskupa chełmskiego konsekrowany zostaje pod wezwaniem św. Mikołaja. Kościół na przełomie lat 1644 – 1754 był dwukrotnie spalony, najpierw przez Tatarów i po odbudowaniu ponownie przez Żydów. Jednak szczęśliwym trafem nie doznał większych szkód i przetrwał wszystkie burze dziejowe, w tym dwie wojny światowe. Zamknięty przez władze hitlerowskie w okresie II wojny światowej uniknął dewastacji i tuż po wyzwoleniu Szczepieszyna w lipcu 1944 r. wznowił swą działalność duszpasterską jako rzymskokatolicki kościół parafialny. Kościół św. Mikołaja podobnie jak kościół św. Katarzyny został zbudowany w stylu renesansu lubelskiego. Zewnętrzna ściana prezbiterium zwrócona do ulicy Zamojskiej posiada niszę, w której znajduje się płyta kamienna, a na niej kartusz herbowy Zamojskich i akt erekcji kościoła przez biskupa Jerzego z Zamojskich w języku łacińskim. Nad tablicą konsekracyjną wisi obraz św. Mikołaja oprawiony w ramki. Głównym akcentem w bryle budowli jest czterokondygnacyjna wieża z barokowym hełmem.

Dekoracja stiukowa w nawie i prezbiterium naśladuje dekorację Kolegiaty Zamojskiej. Wyposażenie kościoła pochodzi z różnych okresów. Najstarsze ołtarze naw bocznych pochodzą z I – szej połowy XVII wieku i przedstawiają wczesne formy baroku o bogatej dekoracji ornamentowej. Z końca XVII w. pochodzi ambona o bardzo efektownym kształcie z figurami aniołów wspierających baldachim.

Do kościoła św. Mikołaja prowadzi dobrze zachowana brama barokowa z XVIII w.

Przed wejściem do kościoła z bramy głównej po prawej stronie stoi figura NMP z połowy XVIII w., na oryginalnym „butelkowym” cokole.

Źródło: <http://www.diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafia,133>

Kościół pod wezwaniem Św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Na przełomie XIV i XV wieku przybywają do Szczepieszyna Franciszkanie. Dla nich kościół pod wezwaniem Św. Trójcy ufundował Dymitr z Goraja w 1398 r. Były to budynki drewniane, o których pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1410. Działalność klasztoru została przerwana w okresie reformacji, a budynki klasztorne uległy zniszczeniu. Obecne pochodzą z początku XVII w. są murowane z fundacji Zamojskich. Odbudowa kościoła rozpoczęta w 1610 r. Zakończona została w 1638 r. Klasztor w tamtych czasach funkcjonalnie stanowił jedną całość, na którą składały się kościół pod wezwaniem św. Trójcy, mieszkania – pokoje dla zakonników i budynki gospodarcze.

W 1783 r. po opuszczeniu budynków klasztornych przez Franciszkanów umieszczono w nich koszary wojskowe. W 1812 r. konwent franciszkański uległ kasacji. W klasztorze urządzono szpital, a w kościele kaplicę szpitalną, powierzając opiekę nad szpitalem i kościołem siostrom Szarytkom.

Po upadku powstania styczniowego, w okresie wzmożonej rusyfikacji Królestwa Polskiego kościół w 1883 r. zamieniono na cerkiew prawosławną, sprowadzając w miejsce usuniętych Szarytek, prawosławne mniszki tzw. Krzyżanki. W klasztorze pozostał nadal szpital. W 1845 r. Andrzej Zamoyski, organizator zjazdów rolniczych posiadaczy ziemskich w Klemensowie rozszerza szpital urządzając w gmachu poklasztornym trzy sale szpitalne. W tym samym roku ordynat hrabia Zamoyski zakłada przy nim szkołę dla kształcenia personelu medycznego i schronisko dla ubogich starców i kalek. W 1879 r. utworzono przy szpitalu ambulatorium dla zgłaszających się chorych, w którym wydawano bezpłatnie lekarstwa ludziom ubogim i samotnym.

W czasie I wojny światowej, po zajęciu tych terenów w 1915 r. przez wojska austriackie, w 1917 r. kościół rekoncyliowano pod wezwaniem św. Katarzyny i zwrócono wyznawcom religii rzymskokatolickiej. W czasie II Wojny Światowej w 1940 r. hitlerowcy ponownie oddają kościół pod wezwaniem św. Katarzyny nielicznym tu wyznawcom prawosławia, zamieniając go znowu na cerkiew. W 1944 r. po wyzwoleniu Szczepieszyna spod okupacji niemieckiej, kościołowi ostatecznie przywrócono pierwotne przeznaczenie jako świątyni katolickiej, która nazywana przez mieszkańców Szczepieszyna „Klasztorem”, dalej pod wezwaniem św. Katarzyny Aleksandryjskiej. „Klasztor” w odróżnieniu od kościoła św. Mikołaja jest świątynią bazylikową tzn. ma nawy boczne niższe od głównej i pasuje bardziej do stylu architektury sakralnej XVII wieku. Ten typ świątyni klasztornej ze stosunkowo krótkim korpusem bazylikowym, wydłużonym prezbiterium, nawiązuje do wzoru którym dla całej Lubelszczyzny był kościół Bernardynów w Lublinie.

Na uwagę zasługują znakomite sztukaterie – dzieło Jana Wolffa szczególnie bliskie sztukateriom „kamienicy turobińskiej” przy rynku w Zamościu. Dekoracja sklepień i ściana stiukowa z XVII w., a utrzymana w typie kalisko-lubelskim, a wśród niej freski późniejsze. W nawie głównej sklepienie kolebkowo-krzyżowe, w prezbiterium kolebkowe, a w nawach bocznych kolebkowe z lunetami. Druga faza kościoła pochodzi z XVII w. i powstała z fundacji Tomasza Antoniego Zamoyskiego po roku 1750. Wówczas wybudowano większość ołtarzy, które nadają wnętrzu kościoła wrażenie barokowego przepychu.

Ambona drewniana z pocz. XVIII w., oryginalna. W sumie wnętrze kościoła bardzo ciekawe i mimo burz wojennych zachowało swój styl, a nawet i wystrój. „Klasztor” to budowla w stylu renesansu lubelskiego. Kamienne portale są późno renesansowe.

Sylwetkę kształtuje wyniosła frontowa wieża nakryta hełmem. Również substancja murów zachowała styl pierwotny.

Obecnie pełni funkcję kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej.

Synagoga

Synagoga zbudowana została w XVI w. potwierdzają to dokumenty historyczne z 1584 r.. Spalona podczas masakry Chmielnickiego (lata 1648 – 1649). Jan Zamoyski ostatni właściciel Szczepieszyna w 1659 r. zezwala na wybudowanie nowej synagogi w tym samym miejscu. Zbudowana w stylu renesansowym z pięknym fryzem arkadowym, nakryta łamanym dachem polskim. Spalona ponownie w 1939 r., odbudowana w latach 1955 – 1965 i od tej pory jest

siedzibą Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Szczepieszynie. Społeczność żydowska związana była ze Szczepieszynem od wieków. Pierwsze wzmianki o zorganizowanej gminie żydowskiej pochodzą z XVI w. Żydzi Szczepieszcy zajmowali się handlem przyprawami i wonnymi korzeniami. W 1584 r. Jan Czarnkowski – właściciel Szczepieszyna z tych lat wyznaczył miejsce na kirkut – cmentarz żydowski.

foto. J. Cabaj

W roku 1765 r. w Szczepieszynie zamieszkiwało 444 Żydów, w roku 1815 populacja żydowska liczyła 1083 osoby (31 % ludności miasta), w roku 1827 r. – 1605 (38 % ludności miasta), a w 1897 r. – 2644 (42 % ludności miasta). II wojna światowa przyniosła wielką eksterminację Żydów Szczepieszynskich, spalono synagogę i wymordowano lub wywieziono całkowicie Żydów ze Szczepieszyna. Ci, którym udało się przeżyć założyli „Izraelskie Towarzystwo Żydów Szczepieszynskich”. Towarzystwo to w dniu 6 VIII 1991 r. wmurowało tablicę pamiątkową na ścianie synagogi oraz wzniosło pomnik ofiar II wojny światowej na cmentarzu Żydowskim.

Cerkiew- Kościół Unicki pod wezwaniem Zaśnięcia – Wniebowzięcia NMP

Cerkiew- Kościół Unicki pod wezwaniem Zaśnięcia – Wniebowzięcia NMP, założona pod koniec wieku XII (zachowane fundamenty romańskiej budowli), przebudowywana ok. 1560 r. i 1710 r., dekorowana bogatą polichromią ok. 1620 r.

W wyniku przeprowadzonych prac archeologicznych odsłonięto fundamenty pierwotnej absydy, które stanowią relikty pierwotnej świątyni z czasów przedgórkowskich kościoła. Dotychczasowe ustalenia pozwalają określić czas powstania budowli na XII lub początek XIII wieku, odkryto bowiem zarys romańskiej świątyni małopolskiej. Po zniszczeniu świątyni w 1583 r. w czasie pożaru miasta i odbudowaniu jej przez Andrzeja Górkę oraz po zawarciu unii w 1596 r. w Brześciu między kościołem prawosławnym, a rzymsko – katolickim pełniła rolę kościoła unicko – parafialnego. Kościół ten w okresie wzmożonej rusyfikacji Królestwa Polskiego, zamieniony został w 1867 r. na cerkiew prawosławną. W wyniku przeprowadzenia wstępnych prac badawczo – konserwatorskich odkryto dwie warstwy malowideł ściennych.

Warstwa z XVI wieku stanowi obramowanie glicyfów okiennych i absyd. Druga warstwa, to polichromia datowana na koniec XVII wieku. Odsłonięta w części na ścianie północnej przedstawia scenę Apokalipsy wg św. Jana. Polichromia ta występuje na ścianie wschodniej i południowej przedstawiając kuszenie Chrystusa w glicyfach dziennych herby Zamojskich i Gorajskich. Najciekawszym elementem architektonicznym świątyni dodanym w trakcie rozbudowy jest fasada z elementami neogotyckimi. Fasada ta powstała po roku 1808 z fundacji St. Kostki Zamoyskiego. Jest to jeden z pierwszych przypadków zastosowania neogotyku w polskim budownictwie sakralnym, dlatego że styl typowo zachodni znalazł zastosowanie głównie w budownictwie kościoła wschodniego. W prezbiterium odkryto dobrze zachowaną kryptę w której znaleziono szczątki 9 ciał z pucharami szklanymi. Dekoracja trumien wyróżniała je od innych i potwierdza legendę o pochowaniu w podziemiach kościoła dawnych właścicieli Szczebrzeszyna.

„Grodzisko”

„Grodzisko” Cenny zabytek przeszłości stanowi dobrze zachowane grodzisko - nazywane wzgórzem zamkowym. Zamczysko znajduje się około 200 m na południowy zachód od klasztoru św. Katarzyny, na cyplu lessowej wierzchołki ograniczającej od południa bagienną do niedawna dolinę Wieprza. Powstało w wyniku odcięcia sztucznie głęboką fosą od zachodu lessowego wzgórze od reszty opadającego w dół łądu. Przeprowadzone badania archeologiczne w latach 1978-81 przez Zakład Archeologii UMCS w Lublinie odsłoniły najdawniejsze dzieje zamczyska dotąd nieznanego. Na podstawie licznych wykopalisk stwierdzono, że już pięć tysięcy lat temu wzgórze zamkowe zamieszkiwał neolityczny lud trudniący się rolnictwem i hodowlą.

Wieża zamkowa - litografia z połowy XIX w. (A. Lerue)

Okolo VI w. z niewiadomych przyczyn na wiele stuleci wzgórze zostało opuszczone przez jego mieszkańców. Ponownie zostało zasiedlone w VIII w. i od tego czasu zaczyna się historia Szczebrzeszyna. Potwierdzają to odkryte podczas badań archeologicznych zabytki, do których należą m.in.: jama z VIII w. gruszek-wata w przekroju, wydrążona w lessowym podłożu, służąca do przechowywania zboża; spore ilości ułamków naczyń zdobionych charakterystycznym ornamentem; kości zwierząt domowych i wiele narzędzi codziennego użytku. Ważnym odkryciem była chata z kamiennym piecem z X w. oraz cmentarzysko szkieletowe z XII-XIII wieku. Szczebrzeszyn już wtedy był znaczącą osadą leżącą przy szlaku komunikacyjnym biegnącym z Włodzimierza przez Szczebrzeszyn, Zawichost, Sandomierz do Krakowa. Gród był ważnym

ogniwem na tym szlaku, przez co nie wykluczone, że mógł posiadać umocnienia obronne. Osada ta z czasem objęła w swoje posiadanie trzy wzgórze, albo garby jednego wzniesienia: gród, podgrodzie – późniejsze miasto i cmentarz. Teren, który wybrano pod budowę grodu warownego posiada naturalne walory obronne. Od strony południowej dzieli go – od drogi biegnącej wzdłuż Wieprza – stroma ściana licząca kilkadziesiąt metrów wysokości. Również od strony wschodniej występuje stroma skarpa. Natomiast od zachodu i pomocnego zachodu, cypel od pozostałego łądu oddzielono przekopaną, głęboką fosą. Z tej też strony usypano wysoki wał ziemny, licowany kamieniami.

W XIV wieku za Kazimierza Wielkiego w północno-zachodniej części tego wzgórza zbudowano zamek w postaci wieży mieszkalno-obronnej, która strzegła przepraw na Wieprzu. Wtedy też nasyp ziemny wału dodatkowo umocniono wysokim częstokółem, który bronił dojścia do zamku od strony suchej fosy. Wjazd do zamku zlokalizowanego w północno-zachodniej części wzgórza broniła solidna brama. Zamek spłonął w 1583 r. w czasie pożaru miasta wraz z dokumentami dotyczącymi jego historii i zamku. Zamek był odbudowywany i znów niszczony, z dawnej budowli pozostała zrujnowana wieża murowana o dwóch kondygnacjach. Zadaniem grodu pierwotnie była obrona przejść – brodów na rzece Wieprz, stąd nazywany był często „Grodem w Brodach”. Dopiero w XIV w. w roku 1352 pojawia się w dokumentach pod nazwą Szczebrzeszyn.

„RATUSZ”

„Ratusz” – budowę ratusza rozpoczęto w 1840 r. wykorzystując materiał budowlany uzyskany z rozbiórki bramy zamojskiej. Ratusz postawiono w miejscu starego, zniszczonego, który był siedzibą dawnych władz miejskich oraz spełniał rolę poczty i powozowni. Ratusz wybudowany został w kształcie czworoboku, zlokalizowany na czworokątnym rynku zabudowanym po jednej stronie kamienicami jedno i dwupiętrowymi, a z drugiej strony posiadał domki z podcieniami. W czasie rozbiorów mieścił się tutaj Urząd Burmistrza, przez pewien czas był także siedzibą Rady Miejskiej. Do roku 1916 w ratuszu władzę sprawował burmistrz oraz dwu ławników. Natomiast po roku 1916 – po opuszczeniu Szczebrzeszyna przez wojska rosyjskie, a zajęciu przez austriackie, władze austriackie przysłały komisarza, który sprawował władzę w ratuszu przez okres 1 roku.

ZABYTKOWY „DOM DYREKTORA” W ZESPOLE CUKROWNI „KLEMENSÓW”

„Dom dyrektora” w zespole Cukrowni „Klemensów” (obecnie Restauracja & Hotelik Klemens) należącym ówczesnie do Ordynacji Zamojskich powstał w 1895 roku. Obiekt powstał z przeznaczeniem na dom mieszkalny dyrektora cukrowni. Pierwszym, który tam zamieszkał był tragicznie zmarły (1912 r.) w wodach Wieprza dyrektor Iwanowski. Następnie w obiekcie zamieszkał Julian Wszyński, który pełnił funkcje dyrektora do 1940 roku. Po nim w domu tym mieszkał do 1946 roku kolejny mianowany przez ordynata Zamojskiego dyrektor Maliński. Po nacjonalizacji cukrowni w 1946 roku budynek nadal przez pewien czas pełnił funkcje mieszkalne. W latach późniejszych parter budynku został zaadoptowany na przedszkole przyzakładowe, a jedno pomieszczenie zostało przeznaczone dla pracującego tam felczera. W związku z tym zostały dokonane korekty wnętrza. W tym samym czasie piętro budynku wykorzystywane było na mieszkania prywatne. Przez lata obiekt nie był rewitalizowany. Po zamknięciu przedszkola budynek nie pełnił już żadnych funkcji. Przez lata zapomniany został zdewastowany. W 2006 roku obiekt wraz z działką został kupiony przez prywatnego przedsiębiorcę. Budynek „Dom dyrektora” jest wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Jest jednym z 4 w Polsce zabytków architektury przemysłowej, miejskiej, drewnianej, oraz

znajduje się na Szlaku Ordynacji Zamoyskich. Po 5 latach renowacji obiekt został oddany do użytku jako restauracja, rok później zostały również udostępnione pokoje na piętrze budynku.

Młyn wielki wodny

Wybudowany na początku XX wieku z woli Ordynata hrabiego Maurycego Zamoyskiego, ojca ostatniego ordynata senatora Jana Zamoyskiego. Murowany z białego kamienia, trzykondygnacyjny, elewacja główna rozczłonkowana nad pilastrami z cegły czerwonej. Okna zdobione dekoracyjnym obramieniem z czerwonej cegły. Do głównego budynku przylega mniejszy z elewacją zdobioną znacznie skromniejszymi obramieniami okien. Budynek ten pierwotnie przeznaczony był na magazyn zboża i mąki, w którym znajdowało się także pomieszczenie socjalne dla młynarzy. Po I-szej wojnie światowej od Ordynacji młyn kupili Jan Pereta i Eligiusz Drożdżyk – mieszkańcy Szczepieszyna. Młyn poruszany wodą, w okresie międzywojennym pod względem przemiału zboża był największym w województwie lubelskim i jednym z większych w Polsce. Młyn w tym czasie pełnił rolę gospodarczą i handlową. Mełł zboże okolicznych rolników na ich potrzeby i prowadził skup zboża. Produkował wiele asortymentów mąki wysokiej jakości, która chętnie kupowana była przez kupców krajowych, a nierzadko i kupców zagranicznych. W pierwszej połowie XX wieku młyn wodny dostarczał nocą energii elektrycznej do oświetlania miasta. W końcu lat 30-tych miasto zostało podłączone do krajowej sieci energetycznej dzięki czemu młyn mógł być poruszany także energią elektryczną. W okresie okupacji młynem zarządzali współwłaściciele Eligiusz Drożdżyk i zięć Jana Perety – Aleksander Łysak. Po II wojnie światowej w latach 50-tych młyn został przejęty przez państwo i oddany przez władze Urzędu Miasta w użytkowanie, na zasadzie dzierżawy, Gminnej Spółdzielni „SCh” w Szczepieszynie. W tym okresie młyn posiadał w dalszym ciągu własną śluzę z turbiną wodną, tak że do mielenia zboża w zależności od sytuacji wykorzystywał wodę lub elektryczność. Młyn i śluza eksploatowane bez konserwacji i pozbawione fachowej opieki stopniowo niszczały. Najpierw zniszczona została śluza, a później uszkodzeniu uległy urządzenia młynarskie, na skutek czego młyn przerwał pracę w 1978 r.

W związku z organizacją centralnych dożynek w 1980 r. w Zamościu, władze wojewódzkie planowały w okazałym budynku urządzać hotel, w którym miała zamieszkać część uczestników dożynek. Z inicjatywy władz GS w Szczepieszynie urządzenia młynarskie zostały złomowane, a przy okazji zniszczeniu uległo całe zabytkowe wyposażenie młyna rzeźbione, w drewnie. Budynek pusty miało przejąć Przedsiębiorstwo Remontowe Przemysłu Drzewnego „Aiwa” w Brodach Małych na ośrodek szkoleniowy branży drzewnej. PRPD wkrótce wycofało się z zamiaru przejęcia młyna i urządzenia w nim hotelu. Puste niszczące budynki niechciane przez nikogo, w 1983 r. kupił od władz miasta Szczepieszyna specjalista młynarski – Mieczysław Dubiel. W budynku zainstalował całkowicie nowe urządzenia i wyposażenie.

Odreštaurowany młyn wznowił w 1985.r. pracę. W mniejszym budynku w latach 1956-1981 funkcjonowała tkalnia, w której na stałe zatrudnionych było 35 kobiet i 3 mężczyzn. Wyrabiano w niej na rynek krajowy kilimy wąskie i szerokie, chodniki i narzuty. Później pomieszczenia tkalni adaptowane zostały na mieszkania właścicieli młyna. Elewacje zachowały pierwotną architekturę dzięki czemu budynki stanowią oryginalny i charakterystyczny zabytek Szczepieszyna.

Częstym motywem w krajobrazie gminy są kapliczki i krzyże przydrożne. Najczęściej występują kapliczki kamienne ustawione na postumentach schodkowych kamiennych o prostej formie. Niektóre kapliczki są odnowione. Ich konserwacją zajmuje się Urząd Miejski w Szczepieszynie, natomiast porządkowaniem i dekoracją zajmują się najczęściej mieszkańcy poszczególnych miejscowości.

Na walory krajoznawcze składają się również osobliwości przyrody, które są niezaprzeczalnym atutem i atrakcją tego obszaru. Gmina Szczepieszyn posiada wyjątkowe walory przyrodniczo – krajobrazowe.

Obsługę ludności na poziomie lokalnym pełni miasto Szczepieszyn, gdzie funkcjonuje administracja samorządowa urzędująca w Ratuszu, instytucje i obiekty użyteczności publicznej: placówki oświaty, służby zdrowia, kultury i sportu oraz inne obiekty i usługi. Obsługę ludności na poziomie ponadlokalnym pełni miasto Zamość- siedziba powiatu zamojskiego.

Stan obecny zagospodarowania przestrzeni na terenie gminy powinien mieć znaczący wpływ na jakość i kształt nowego zagospodarowania. Uwarunkowania lokalizacji nowych inwestycji powinny zawierać zasady m.in.: estetycznego kontynuowania zabudowy, ochrony gleb czy uwarunkowań technicznych oraz brać pod uwagę zarówno istniejącą zabudowę mieszkaniową, jak i obiekty zabytkowe.

6.4. Zabytki nieruchome w gminie Szczepieszyn

Na terenie gminy znajduje się ogółem 92 obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków, wśród nich zdecydowana większość to kapliczki. W gminie rozsianych jest 135 zabytków archeologicznych.

6.4.1. Obiekty wpisane do Ewidencji Zabytków Gminy Szczepieszyn

Do Ewidencji Zabytków Gminy Szczepieszyn wpisane są następujące zabytki znajdujące się na terenie gminy Szczepieszyn:

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBREB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
1.	BODACZÓW	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	Bodaczów na działce geodez.: 1459 obręb: BODACZÓW Id działki:	1915 r.	Nr rej. A/1576		

			062013_5.0001.1459			
2.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna św. Jana Nepomucena	Bodaczów nr 2 na działce geodez.: 1385 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.1385	1907 r.		X
3.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 70 na działce geodez.: 500 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.500	1913 r.		X
4.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 82 na działce geodez.: 367 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.367	pocz. XX w.		X
5.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 154C na działce geodez.: 3575/2 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.3575/2	1905 r.		X
6.	BRODY DUŻE	Czworak, ob. dom mieszkalny	Brody Duże nr 10 na działce geodez.: 450 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.450	k. XIX w.		X
7.	BRODY DUŻE	Leśniczówka tzw. szlakówka, ob. dom mieszkalny	Brody Duże nr 1 na działce geodez.: 194/2 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.194/2	k. XIX w.		X
8.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże na działce geodez.: 115/1 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.115/1	XIX/XX w.		X
9.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże na działce geodez.: 467 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.367	pocz.. XX w.		X
10.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże nr 37 na działce geodez.: 6 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.6	I poł. XX w.		X
11.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	Brody Duże nr 68 na działce geodez.: 23 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.23	1906 r..		X
12.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe na działce geodez.: 465/1 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.465/1	1948 r.		X
13.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe nr 104 na działce geodez.: 532/2 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.532/2	1905 r.		X
14.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe na działce geodez.: 336/1 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.336/1	pocz. XX w.		X
15.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 827 (droga) obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.827	1905 r.		X
16.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 1921 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.1921	pocz. XX w.		X
17.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 2814 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.2814	1954 r.		X
18.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn nr 46A na działce geodez.: 161 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.161	1905 r.		X
19.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	Niedzieliska na działce geodez.: 506 obręb: NIEDZIELISKA	pocz.. XX w.		X

			Id działki: 062013_5.0009.506				
20.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 506 (w granicy z działką 1254/1) obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.506 oraz 1254/1	1905 r.			X
21.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 542 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.542	1900 r.			X
22.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 1283 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.1283	I poł. XX w.			X
23.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 1403 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.1403	pocz. XX w.			X
24.	NIEDZIELISKA	Leśniczówka Markowiczyna Ordynacji Zamojskiej	Niedzieliska na działce geodez.: 3047 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.3047	XIX/XX w.			X
25.	NIEDZIELISKA KOLONIA	Kapliczka Św. Jana Chrzciciela	Niedzieliska-Kolonia na działce geodez.: 198 obręb: KOLONIA NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0010.198	XIX w. (przebud. koniec. XX w.)		X	
26.	SZCZEBRZESZYN	Układ urbanistyczny miasta Szczepieszyna	22-460 Szczepieszyn obręb: SZCZEBRZESZYN Id : 062013_4.0005.	XIV-XIX w.	Nr rej. A/642		
27.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz parafialny	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna teren wpisany do rejestru zabytków na działkach geodez.: 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, oraz na działkach 1775, 403/1, 405/1 – nie objęte wpisem obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, 1775, 403/1, 405/1,	koniec XVIII w.	Nr rej. A/1496		
28.	SZCZEBRZESZYN	Kaplica cmentarna pw. Św. Leonarda na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 1090 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1090	1908 r.	Nr rej. A/1496		
29.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna teren wpisany do rejestru zabytków na działkach geodez.: 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, oraz na działkach 1775, 403/1, 405/1 – nie objęte wpisem obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, 1775, 403/1, 405/1,	XIX/XX w.	Nr rej. A/1496		
30.	SZCZEBRZESZYN	Mogiła zbiorowa z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 1090 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1090	1915 r.			X
31.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz żydowski	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 400 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.400	pocz. XVIII w.	Nr rej. A/1495		
32.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan na cmentarzu żydowskim	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 400 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.400	XIX/XX w.	Nr rej. A/1495		
33.	SZCZEBRZESZYN	Zespół klasztorny Franciszkanów	22-460 Szczepieszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3 teren objęty wpisem do rejestru na działkach geodez.: 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN	I. 1620-1638	Nr rej. A/1460		

			Id działki: 062013_4.0005.322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część)				
34.	SZCZEBRZESZYN	Kościół pw. Św. Katarzyny w zespole klasztornym	22-460 Szczepieszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 na działkach geodez.: 322/3, 323/7 (część), obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.322/3, 323/7 (część)	1620-1638, 1883	Nr rej. A/1460		
35.	SZCZEBRZESZYN	Klasztor w zespole klasztornym	22-460 Szczepieszyn ul. dr Z. Klukowskiego 3 na działkach geodez.: 323/7 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.323/7	1638, 1841-1843	Nr rej. A/1460		
36.	SZCZEBRZESZYN	Mur oporowy w zespole klasztornym	22-460 Szczepieszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3 na działkach geodez.: 322/3, 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.322/3, 1084 (droga -część), 1768 (droga – część)	XVII w.	Nr rej. A/1460		
37.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w zespole klasztornym	22-460 Szczepieszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3 teren objęty wpisem do rejestru na działkach geodez.: 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część)	XX w.	Nr rej. A/1460		
38.	SZCZEBRZESZYN	Cerkiew grecko-katolicka	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna 1 B (wg. ewidencji budynków ul. Sądowa) na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	1560 r..	Nr rej. A/474		
39.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz przycerkiewny	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna 1 B na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	XVI w.?	Nr rej. A/474		
40.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w granicach cmentarza przycerkiewnego	22-460 Szczepieszyn ul. Cmentarna 1 B na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	XX w.	Nr rej. A/474		
41.	SZCZEBRZESZYN	Synagoga	22-460 Szczepieszyn ul. Sądowa 3 na działce geodez.: 427/10 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.427/10	XVII w. przeb. XVIII w.	Nr rej. A/475		
42.	SZCZEBRZESZYN	Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	I. 1610-1620, XVII w., 1897	Nr rej. A/1462		
43.	SZCZEBRZESZYN	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	I. 1610-1620, 1688, 1897-1898, 1945-1946	Nr rej. A/1462		
44.	SZCZEBRZESZYN	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XVII w., 1897-1898	Nr rej. A/1462		
45.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz kościelny w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN	I poł. XVII w.	Nr rej. A/1462		

			Id działki: 062013_4.0005.596 (część)				
46.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XIX, XX w.	Nr rej. A/1462		
47.	SZCZEBRZESZYN	Ogrodzenie z bramką w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	1897 r.	Nr rej. A/1462		
48.	SZCZEBRZESZYN	Figura NMP w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XVII /XVIII w. ?	Nr rej. A/1462		
49.	SZCZEBRZESZYN	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596	2 poł.XIX w.,			X
50.	SZCZEBRZESZYN	Zespół szkół Zamojskich	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/1, 284/2, 285 (część), 638/1 (część), 638/3, 638/4, 639/1, 640, 1092 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/1, 284/2, 285 (część), 638/1 (część), 638/3, 638/4, 639/1, 640, 1092 (część)	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
51.	SZCZEBRZESZYN	Budynek główny w zespole szkolnym, ob. Zespół Szkół	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska nr 70 na działkach geodez.: 284/2, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
52.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – internat męski w zespole szkolnym, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska nr 70C na działkach geodez.: 284/1, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/1	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
53.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – internat żeński w zespole szkolnym, ob. Zespół Szkół	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska nr 70D na działkach geodez.: 284/2, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
54.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – Szkoła zawodowa w zespole szkolnym, ob. Ośrodek Interwencji Kryzysowej	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska nr 29 na działkach geodez.: 638/3, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.638/3	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
55.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – Szkoła podstawowa w zespole szkolnym, ob. hotel, restauracja	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska nr 35 na działkach geodez.: 638/4, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.638/4	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
56.	SZCZEBRZESZYN	Dziedziniec szkolny w zespole szkolnym, ob. w części ulica Zamojska	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/1, 284/2, 638/3, 638/4, 1092 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/1, 284/2, 638/3, 638/4, 1092 (część)	I. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
57.	SZCZEBRZESZYN	Ogród szkolny w zespole szkolnym	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/2, 285 (część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2, 285 (część)	XIX, XX w.	Nr rej. A/1307		
58.	SZCZEBRZESZYN	Wzgórze zamkowe z ruinami zamku	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska	XIV w.	Nr rej. C/88		

			na działkach geodez.: 284/2, 285 (część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2, 285 (część)				
59.	SZCZEBRZESZYN	Ratusz	22-460 Szczepbrzeszyn Plac Tadeusza Kościuszki 1 na działce geodez.: 1059/1 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1059/1	1830 r.			X
60.	SZCZEBRZESZYN	Sąd Grodzki	2-460 Szczepbrzeszyn ul. Sądowa 13 na działce geodez.: 419 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.419	k. XIX w.			X
61.	SZCZEBRZESZYN	Zespół cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka 1 na działkach geodez.: 275/6, 301, 307, 308/2, 315, 327/3, 328/2, 331, 340/1, 340/2, obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001. 275/6, 301, 307, 308/2, 315, 327/3, 328/2, 331, 340/1, 340/2	koniec XIX w. / pocz. XX w.		X	
62.	SZCZEBRZESZYN	Dom dyrektora cukrowni w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka 1 na działce geodez.: 327/3 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.327/3	1904 r.	Nr rej. A/1602		
63.	SZCZEBRZESZYN	Budynek biurowy w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka 3 na działce geodez.: 331 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.331	XIX/XX w.		X	
64.	SZCZEBRZESZYN	Świetlica pracownicza w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka (bez numeru) na działce geodez.: 328/2 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.328/2	k. XIX w. lub 1905 r.		X	
65.	SZCZEBRZESZYN	Budynek kierownika plantacji w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Lipowa 4 na działce geodez.: 308/2 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.308/2	1928 r.		X	
66.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Lipowa 6 na działce geodez.: 307 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.307	1921 r.		X	
67.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska 218 na działce geodez.: 301 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.301	1910 r.		X	
68.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska 195 na działce geodez.: 275/6 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.275/6	1900 r.		X	
69.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka 2; ul. Krzywa 1a, Zamojska 224 na działkach geodez.: 340/2 (ul. Słodka 2 i Krzywa 1a), 340/1 (ul. Zamojska 224) obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.340/1, 340/2	1905 r.		X	
70.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Słodka 4 na działce geodez.: 315 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.315	1907 r.		X	
71.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Partyzantów na działce geodez.: 1063/1 (droga) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1063/1	XIX w.		X	
72.	SZCZEBRZESZYN	Symboliczna mogiła na zniszczonym cmentarzu	22-460 Szczepbrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 284/2	cmentarz 1915 r.?,			X

		z I wojny światowej	obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	mogła II poł. XX w.			
73.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz z I wojny światowej	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 3/2 obręb: PRZEDMIEŚCIE ZAMOJSKIE Id działki: 062013_4.0002.3/2	1914 r.		X	
74.	SZCZEBRZESZYN	Młyn wodny, ob. elektryczny	22-460 Szczepieszyn ul. Wierzbowa 1 na działce geodez.: 336 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.336	pocz. XX w.			X
75.	SZCZEBRZESZYN	Młyn motorowy, ob. elektryczny	22-460 Szczepieszyn ul. Lubelska 11 na działce geodez.: 707/2 obręb: PRZEDMIEŚCIE ZAMOJSKIE Id działki: 062013_4.0002.707/2	pocz. XX w.			X
76.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna słupowa	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 1092 (droga) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0001.1092	1655, 1880 r.			X
77.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczepieszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 286 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.286	pocz. XX w.			X
78.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczepieszyn ul. Błonie nr 68 na działce geodez.: 1536 obręb: PRZEDMIEŚCIE BŁONIE Id działki: 062013_4.0003.1536	1906 r.			X
79.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczepieszyn ul. Partyzantów nr 20 na działce geodez.: 1783 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1783	1909 r.			X
80.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczepieszyn skrzyżowanie ulic Trębackiej i Ogrodowej na działce geodez.: 1064/1 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1064/1	I poł. XX w.			X
81.	SZCZEBRZESZYN	Pomnik upamiętniający 100 lecie śmierci Tadeusza Kościuszki	22-460 Szczepieszyn skrzyżowanie ulic Zamojskiej i Stodkiej na działce geodez.: 329 (droga) obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.329	1917 r.			X
82.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 183/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.183/2	1906 r.			X
83.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 127/7 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.127/7	1934 r.			X
84.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 127/11 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.127/11	1910 r. (?)			X
85.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza nr 10 na działce geodez.: 680/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.680/2	1933 r.			X
86.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza nr 103A na działce geodez.: 69/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.69/2	1907 r.			X
87.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Zespół kościelny pw. Św. Stanisława Biskupa	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120, część 119, część 133, część 277 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120, 119, 133, 277	1822- 1826		Nr rej. A/315	
88.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Kościół parafialny w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA	1822- 1826		Nr rej. A/315	

		– ob. nieużytkowany	Id działki: 062013_5.0002.120				
89.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Dzwonnica w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa – ob. nieużytkowana	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	1822-1826	Nr rej. A/315		
90.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Ogrodzenie w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	1826	Nr rej. A/315		
91.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Cmentarz kościelny w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa – ob. nieużytkowany	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	XV w.	Nr rej. A/315		
92.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Cmentarz parafialny	Wielącza Poduchowna 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 119 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.119	XIX w.		X	

6.4.2. Stanowiska archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową – tak tego rodzaju zabytki definiuje ustawa. Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych – ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości. Z perspektywy nauki i dziedzictwa znacznie ważniejsze są jednak archeologiczne zabytki nieruchome, tj. stanowiska archeologiczne, czyli zespoły obiektów o charakterze kultowym, grobowym, mieszkalnym lub gospodarczym, otaczający je układ warstw glebowych oraz znajdujące się w nich zabytki ruchome.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego z zasadzie powinna polegać na zachowaniu stanowisk archeologicznych w stanie nienaruszonym. Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, ponieważ nie da się odtworzyć raz naruszonego układu warstw. Jedynym sposobem ochrony takiego zasobu jest zachowanie miejsc zalegania zabytków w stanie nienaruszonym, tak, aby kolejne pokolenia mogły poznawać swoją przeszłość, stosując coraz bardziej skuteczne, a jednocześnie mniej inwazyjne metody badawcze. Dotyczy to także archeologicznych badań wykopaliskowych, które są dopuszczalne tylko na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem, np. w wyniku planowanej inwestycji budowlanej. Oczywiście nie jest możliwe zachowanie w ten sposób wszystkich zabytków archeologicznych, pozostawianie stanowisk in situ może dotyczyć jedynie terenów szczególnie cennych.

Na terenie gminy Szczepleszyn znajduje się 135 stanowisk archeologicznych. Znajdują się one w miejscowościach: Bodaczów, Brody Duże, Brody Małe, Kawęczyn, Kawęczynek, Kąty Pierwsze, Wielącza Kolonia, Niedzieliska, Niedzieliska Kolonia, Szczepleszyn, Wielącza, Wielącza Poduchowna.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Szczepleszyn.

*WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
1.	BODACZÓW	Bodaczów	88-86	1	6	WEZ
2.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	2	1	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
3.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	11	12	WEZ
4.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	12	13	WEZ
5.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	13	14	WEZ
6.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	14	15	WEZ
7.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	15	16	WEZ
8.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	16	17	WEZ
9.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	17	18	WEZ
10.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	18	19	WEZ
11.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	19	20	WEZ
12.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	20	21	WEZ
13.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	21	22	WEZ
14.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	22	23	WEZ
15.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	23	24	WEZ
16.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	24	25	WEZ
17.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	25	26	WEZ
18.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	26	27	WEZ
19.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	27	28	WEZ
20.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	28	29	WEZ
21.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	29	30	WEZ
22.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	30	31	WEZ
23.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	31	32	WEZ
24.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	32	33	WEZ
25.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	33	34	WEZ
26.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	34	35	WEZ
27.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	1	17	WEZ
28.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	2	22	WEZ
29.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	3	23	WEZ
30.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	4	24	WEZ
31.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	5	26	WEZ
32.	BRODY DUŻE	Niedzieliska Kolonia	89-86	1	36	WEZ
33.	BRODY DUŻE	Niedzieliska Kolonia	89-86	2	37	WEZ
34.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	6	38	WEZ
35.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	7	39	WEZ
36.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	8	40	WEZ
37.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	9	41	WEZ
38.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	10	42	WEZ
39.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	11	43	WEZ
40.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	12	44	WEZ
41.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	13	45	WEZ
42.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	14	46	WEZ
43.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	1	16	WEZ
44.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	2	19	WEZ
45.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	3	20	WEZ
46.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	4	21	WEZ
47.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	5	25	WEZ
48.	BRODY MAŁE	Brody Małe	90-85	6	1	WEZ
49.	KAWĘCZYN	Kawęczyn	89-85	1	30	WEZ
50.	KAWĘCZYN	Kawęczyn	89-85	2	31	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
51.	KAWĘCZYN	Kawęczynek	90-85	2	20	WEZ
52.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	88-86	1	51	WEZ
53.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	2	81	WEZ
54.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	3	82	WEZ
55.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	4	83	WEZ
56.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	5	84	WEZ
57.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	1	31	WEZ
58.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	2	32	WEZ
59.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	3	33	WEZ
60.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	4	34	WEZ
61.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	5	35	WEZ
62.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	1	48	WEZ
63.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	2	57	WEZ
64.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	3	58	WEZ
65.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	4	59	WEZ
66.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	5	60	WEZ
67.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	6	61	WEZ
68.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	7	62	WEZ
69.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	8	63	WEZ
70.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	9	64	WEZ
71.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	10	65	WEZ
72.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	11	66	WEZ
73.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	12	67	WEZ
74.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	13	68	WEZ
75.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	14	69	WEZ
76.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	15	70	WEZ
77.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	16	71	WEZ
78.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	17	72	WEZ
79.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	18	73	WEZ
80.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	19	74	WEZ
81.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	20	75	WEZ
82.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	21	76	WEZ
83.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	22	77	WEZ
84.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	23	78	WEZ
85.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	24	79	WEZ
86.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	25	80	WEZ
87.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	90-86	12	7	WEZ
88.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	3	47	WEZ
89.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	4	49	WEZ
90.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	5	50	WEZ
91.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	6	51	WEZ
92.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	7	52	WEZ
93.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	8	53	WEZ
94.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	9	54	WEZ
95.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	10	55	WEZ
96.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	11	56	WEZ
97.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	1	1	WEZ
98.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	2	2	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
99.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	3	4	WEZ
100.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	4	5	WEZ
101.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	5	6	WEZ
102.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	6	7	WEZ
103.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	7	8	WEZ
104.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	8	9	WEZ
105.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	9	10	WEZ
106.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	10	11	WEZ
107.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	11	12	WEZ
108.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	12	13	WEZ
109.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	13	14	WEZ
110.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	14	15	WEZ
111.	SZCZEBRZESZYN	Błonie	89-85	1	18	WEZ
112.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	15	17	WEZ
113.	SZCZEBRZESZYN	Błonie	89-85	2	28	WEZ
114.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	16	29	WEZ
115.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	17	32	WEZ
116.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	18	33	WEZ
117.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	19	34	WEZ
118.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	20	35	WEZ
119.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	1	36	WEZ
120.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	2	37	WEZ
121.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	3	38	ROŻKI
122.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	4	39	WEZ
123.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	5	40	WEZ
124.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	6	41	WEZ
125.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	7	42	WEZ
126.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	8	43	WEZ
127.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	9	44	WEZ
128.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	10	45	WEZ
129.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	11	46	WEZ
130.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	12	47	WEZ
131.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	13	48	WEZ
132.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	14	49	WEZ
133.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	15	50	WEZ
134.	WIELĄCZA PODUCHO	Wielącza Poduchown	88-86	1	52	WEZ
135.	WIELĄCZA PODUCHO	Wielącza Poduchown	88-86	2	53	WEZ

6.4.3. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to ten rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem

pooczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,

Działalność kulturotwórczą na terenie gminy Szczepieszyn realizują: Miejski Dom Kultury, Wiejskie Kluby Kultury (Kawęczyn, Wielęcza Kolonia Kąty Drugie,) szkoły, przedszkola, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Szczepieszynie, Klub Seniora, Koła Gospodyń Wiejskich (Błonie, Bodaczów, Kawęczyn, Wielęcza Kolonia). Jednostki te prowadzą działalność edukacyjną i kulturalną. Organizowane są często wydarzenia kulturalne, spotkania, lekcje biblioteczne, wystawy tematyczne, spotkania autorskie, konkursy rękodzieła, uroczystości patriotyczne.

Mieszkańcy gminy mają możliwość korzystania z imprez rodzinnych i okolicznościowych o zasięgu lokalnym i ogólnopolskim takimi jak: Festiwal Języka Polskiego w Szczepieszynie, Dni Chrząszczowego Grodu, coroczne gminne dożynki.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza szans i zagrożeń oraz mocnych i słabych stron wynika z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę Szczepieszyn polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego stanowi pierwszy krok w kierunku absorpcji środków unijnych. Jest ona podstawą studium wykonalności projektu. Umożliwia ona zdefiniowanie rzeczywistych potrzeb jednostki, przez co pozyskiwane środki będą przyczyniały się do jej faktycznego rozwoju i wkomponowywały się w całościową strategię działalności JST.. Jest wynikiem spostrzeżeń pracowników Urzędu Miejskiego, lokalnych liderów i mieszkańców.

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Szczepieszyn rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Mocne strony:

- położenie na Roztoczu – terenie atrakcyjnym turystycznie i krajobrazowo,
- atrakcyjność zasobów przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych,
- rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne lokalne oraz ekologiczne produkty żywnościowe,
- zachowane tradycje świąt kościelnych wraz z obrzędowością,
- wzrost zainteresowania turystyką na Roztoczu
- dobry stan większości zabytków
- obiekty sakralne o charakterze zabytkowym i dużej wartości historycznej,

- aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Słabe strony:

- pogarszający się stan techniczny części obiektów zabytkowych,
- ciężki tranzytowy ruch drogowy wywołujący drgania gruntu mogące uszkodzić konstrukcję budynków,,
- niewystarczające środki budżetowe gminy,
- niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami,
- brak zainteresowania właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych ich stanem technicznym ,
- niewłaściwe prowadzenie remontów lub modernizacji obiektów zabytkowych,
- akty wandalizmu.

Szanse:

- wykorzystanie na kulturę środków zewnętrznych pochodzących m. in. z funduszy Unii Europejskiej,
- organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
- korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego,
- wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe,
- prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja na stronie internetowej gminy,
- uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań.

Zagrożenia:

- niesystematyczna i niewystarczająca konserwacja i modernizacja istniejącej infrastruktury turystycznej,

- rosnące koszty rewitalizacji obiektów zabytkowych,
- brak zaangażowania mieszkańców w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów,
- konkurencja na rynku turystyki w regionie,
- samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich.

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Szczepleszyn. Misją gminy Szczepleszyn, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest:

„świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy”.

Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia mieszkańców. Wymaga to przyjęcia integralnego podejścia do rozwoju gminy w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego. Pamiętać należy, że działania te mają charakter wieloletni i muszą być dostosowane do możliwości finansowych gminy. Priorytety określone w Programie stanowią propozycje, które będą realizowane z inicjatywy władz gminnych. Realizacja zdefiniowanych i wytyczonych celów w tym zakresie powinna pomóc Gminie Szczepleszyn w zachowaniu dziedzictwa kulturowego.

Cel 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy.

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych:- realizacja prac remontowo- konserwatorskich
- Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji.
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy pochodzących ze środków unijnych i budżetu państwa.
- Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.

- Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych niebędących własnością gminy,
- Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie, Delegatura w Zamościu w zakresie dbałości o obiekty zabytkowe .

2. Wzrost poczucia tożsamości świadomości lokalnej mieszkańców.

- Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych i informowanie o zasadach dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.
- Zaangażowanie lokalnej społeczności w działania dotyczące rewitalizacji przestrzeni publicznej poprzez wspomaganie organizacji zajęć szkolnych zwiększających świadomość młodzieży o zabytkowych walorach gminy. Organizacja zajęć na temat zabytków, ich roli oraz wartości z punktu widzenia historii i współczesności celem kształtowania regionalnej tożsamości kulturowej.
- Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Cel 2: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

1. Wzbogacenie oferty działań kulturalnych z wykorzystaniem obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego gminy:

- Rewitalizacja gminnych obiektów zabytkowych celem stworzenia przestrzeni publicznej służącej mieszkańcom gminy.
- Wspieranie turystyki rowerowej i pieszej poprzez wytyczenie i oznakowanie szlaków pieszych i rowerowych na terenach atrakcyjnych przyrodniczo i kulturowo.
- Wspieranie działalności lokalnych stowarzyszeń i grup nieformalnych realizujących projekty i działania w zakresie promocji lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego .
- Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego regionu poprzez organizację wspólnych imprez, rajdów i spotkań.

2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy Szczebrzeszyn;.

- Promocja gminy poprzez rozpowszechnianie informacji o jej atrakcjach turystycznych.
- Oznakowanie cennych przyrodniczo i kulturowo obiektów (tablice informacyjne z krótką charakterystyką).
- Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Miejskiego

- Dbałość o istniejące szlaki turystyczne i ich promocja
- Rozwój bazy turystycznej gminy.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU

Niniejszy program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej, dzięki akceptacji i współpracy, której realizacja jego celów będzie miała szanse powodzenia i w konsekwencji przyniesie wymierne korzyści. Podstawowym założeniem dokumentu jest współdziałanie władz gminy, jej jednostek organizacyjnych, właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, parafii, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, a także indywidualnych osób, dla których celem jest osiągnięcie określonych tu celów.

Instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych i opartych na nich działań w ramach finansów publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. W celu jego realizacji należy wykorzystywać następujące instrumenty:

1. prawne:

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy;

2. finansowe:

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;

3. społeczne:

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiednimi gminami oraz powiatem.

4. koordynacyjne:

- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia, analizy i koncepcje,

- programy rewitalizacji i programy odnowy miejscowości,
- umowy i porozumienia,
- współpraca z parafią w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi;

5. kontrolne:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring zagospodarowania przestrzennego gminy
- monitoring realizacji programu.

Koordinacja realizacji zadań związanych z ochroną zabytków spoczywa na Urzędzie Miejskim w Szczepieszynie . Zadania Gminy w tym zakresie:

- dysponowanie pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
- uwzględnienie potrzeb i wymagań ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym i planach rozwoju gminy
- eliminowanie zagrożeń dla obiektów zabytkowych,
- utrzymywanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy i gminnych jednostek organizacyjnych we właściwym stanie technicznym
- współpraca z instytucjami, stowarzyszeniami, osobami prywatnymi, firmami w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego gminy, w szczególności na zasadach partycypacji społecznej,
- promocji gminy poprzez popularyzowanie idei ochrony i poszanowania obiektów zabytkowych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży,
- podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków archeologicznych.
- udzielanie z budżetu gminy dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach umieszczonych w rejestrze zabytków
- udzielenie pomocy (wsparcia finansowego, pomocy merytorycznej) właścicielom i użytkownikom obiektów zabytkowych , którzy podejmują się prac remontowych, modernizacyjnych mających na celu poprawę stanu technicznego budynków, bezpieczeństwa, estetyki,
- współpracy przy organizacji imprez kulturalnych, naukowych, turystycznych i rekreacyjnych,
- współpracy z instytucjami i organizacjami zainteresowanymi ochroną zabytków przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (krajowe, unijne i pochodzące od inwestorów).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Szczepieszyn, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument

uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Spodziewane rezultaty realizacji programu:

- powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych i wzrost estetyki przestrzeni,
- określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia ich atrakcyjności komercyjnej i turystycznej,
- podniesienie świadomości społeczeństwa odnośnie potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego,
- aktywizowanie społeczności wiejskiej z celu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,
- dostęp do informacji o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym gminy,
- wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania,
- rozwój społeczno-gospodarczy gminy w oparciu o jej dziedzictwo kulturowe.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są obowiązujące zasady zapisane w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zobowiązują one do finansowania, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy tym zabytku. Nakłada ten obowiązek na osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną posiadającą tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane z następujących źródeł:

1.Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.

2.Z budżetu Ministra Kultury i dziedzictwa Narodowego w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 74 i art. 80.1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.

3.Z dotacji unijnych w ramach :

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego (2014-2020)
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)

4.Z budżetu Gminy na obiekty będące własnością Gminy lub pozostające w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych.

5.Środki własne właścicieli obiektów zabytkowych i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego. zgodne z art. 81 ustawy

6. Środki z europejskich programów specjalnych współpracy transgranicznej
Pozostałe źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- 1.środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- 2.środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw,
3. środki z europejskich programów specjalnych współpracy transgranicznej
4. środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw stosownie do art. 77 ustawy,
5. środki własne gminy, zgodne z art. 81 ustawy,
6. Inne środki przewidziane prawem

12. PLANOWANE ZABIEGI ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW w GMINIE SZCZEBRZESZYN

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U z 2018r. poz. 2067) w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Planowane działania związane z ochroną i opieką nad zabytkami, na najbliższe lata z udziałem środków gminnych to:

- Adaptacja , przebudowa wnętrza i nadbudowa budynku dawnego Sądu Grodzkiego w Szczepieszynie przy ul. Sądowej 13 na funkcję muzealno-edukacyjną wraz z amfiteatrem objętego wnioskiem o przyznanie pomocy w ramach 13 Osi Priorytetowej, działania 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich RPO WL na lata 2014-2020. Całkowita wartość projektu 2 155 510,80 zł, z tego środki unijne 1 442 566,97 zł, dotacja z budżetu Państwa 169 713,76 zł. Kwota po przetargu 2 565 714,60zł, stąd udział środków własnych 953 433,87zł.

Zakończenie inwestycji – 31 .10.2019r.

- Zagospodarowanie wzgórza zamkowego w Szczepieszynie przy ul. Doktora Zygmunta Klukowskiego.